

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Ibsen op de planken. Een enceneringsgeschiedenis van het werk van Henrik Ibsen in Nederland 1880-1995

van der Zalm, R.G.C.

Publication date

1999

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van der Zalm, R. G. C. (1999). *Ibsen op de planken. Een enceneringsgeschiedenis van het werk van Henrik Ibsen in Nederland 1880-1995*. Uitgeverij International Theatre & Film Books.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Voorwoord

'Begin er nooit aan!' Ik wil niet zeggen dat ik dit de afgelopen vier jaar wekelijks geroepen heb, maar het is een verzuchting die mijn naasten, vrienden en collega's niet helemaal onbekend in de oren zal klinken. Nu mijn onderzoek naar de ensce-neringsgeschiedenis van Ibsen in Nederland dan toch echt helemaal is afgerond, is het zaak enige nuance aan te brengen. Taai waren met name de laatste jaren, toen de uitkomst min of meer duidelijk was, mijn nieuwsgierigheid dus bevredigd, toen alles alleen nog maar zo helder en precies mogelijk moest worden opgetekend. Ook omdat dat diende te gebeuren naast mijn reguliere werkzaamheden op het Theater Instituut Nederland heeft die laatste fase veel langer ge-duurd dan mij lief was. Toch, als ik het afgelopen decennium overzie, wegen het plezier en de vrijheid van de eerste onderzoeksjaren, toen ik als AIO verbonden was aan de vakgroep Theaterwetenschap van de Universiteit van Amsterdam, ruim op tegen de trage laatste jaren. Ik beschouw het dan ook als een voorrecht dat ik indertijd in de gelegenheid ben gesteld om aan dit onderzoek te beginnen.

Gelukkig heb ik mij die tien jaar omringd en gesteund geweten door een aantal mensen die ik hier graag wil bedanken. In de eerste plaats natuurlijk mijn promotor Rob Erenstein die pagina's en pagina's typoscript – het zullen er in to-taal ongeveer twaalf- à dertienhonderd geweest zijn – steevast binnen één week van commentaar voorzag en met me besprak zonder ooit ook maar één spoor van Ibsen-moeheid te vertonen. Zijn vertrouwen, de vrijheid die hij me daarmee gaf én zijn aanstekelijke enthousiasme, zijn van grote betekenis geweest.

Ook Egil Törnqvist komt dank toe: voor zijn bereidheid om zijn naam als co-promotor aan dit proefschrift te verbinden – ook al had hij het onderzoek zelf graag een heel andere richting ingestuurd – en voor zijn kritische kanttekenin-gen die me ertoe dwongen om een aantal uitgangspunten te herzien of duidelijker te formuleren.

Op deze plaats mogen ook de namen van Herta Schmid en die van mijn

collega-AIO's niet ontbreken: Saskia Boerma, Erik Laeven, Mieke van Schermbeek, Minet de Wied en vooral Henny Ruitenbeek. Van onze regelmatig belegde bijeenkomsten – of het uitgangspunt nu de theaterwetenschappelijke theorie, een door ons te verzorgen collegereeks of de gezelligheid was – ben ik zowel wijzer als eigenwijzer geworden.

Van de overige collega's van het Instituut voor Theaterwetenschap wil ik graag Peter Eversmann en Hana Bobkova noemen. Peter Eversmann omdat hij altijd bereid was bij te springen als het mij niet lukte om van de computer gedaan te krijgen wat ik gedaan wilde krijgen (in dit verband verdient ook de naam van Gerard van der Vaart vermelding); Hana Bobkova vanwege al die inspirerende discussies over het Nederlandse toneel die we onder het genot van evenzovele taartpunten gevoerd hebben. In die discussies zijn heel wat balletjes opgegooid en theorieën ontvouwd en de sporen daarvan zijn in dit proefschrift terug te vinden. Ook haar lekker-lange Ibsen-recensies, zoals die sinds 1979 in Het Financieele Dagblad zijn gepubliceerd, zijn voor het onderzoek zeer waardevol geweest.

Een woord van dank ook voor twee van de vele betrokken collega's van het Theater Instituut Nederland: Rob van Gaal vanwege zijn begrip, flexibiliteit en goede raad gedurende de lange periode waarin ik moest woekeren met mijn vrije uren; Paul Post vanwege de stroom kopietjes, oude programmabladen en tekstboekjes die hij overal vandaan wegsleepte om ze me vervolgens met een hoopvolle grijns te overhandigen.

In hoofdstuk acht, gewijd aan de kostuums, kapsels en grime, is de deskundigheid van Els de Baan verwerkt. Haar dank ik voor alles wat ze me, aan de hand van een grote stapel foto's, in één dag leerde over S-lijnen, mouwkoppen en coupnaden.

Graag wil ik op deze plek ook de naam van Jan Verstappen noemen. Hij was zo'n leraar Nederlands die je de literatuur liet lezen die je lezen wou en die zijn leerlingen, jaar-in jaar-uit, de mogelijkheid bood om actief of passief kennis te maken met al dat prachtigs dat des theaters is. De wetenschap dat er, in de Nederlands theaters, iedere avond wel ergens één van zijn oud-leerlingen actief is, had hem ongetwijfeld goed gedaan.

Belangrijk is ook mijn kennismaking met Karst Woudstra geweest, onder meer omdat hij me, door zijn uitgesproken, zeer kritische stellingname, als eerste duidelijk heeft weten te maken dat er aan al die prachtige Ibsen-stukken ook kwalijke kantjes zitten.

Mijn familie en vrienden zijn al die jaren met mijn reilen en zeilen begaan geweest. Ik dank hen voor hun meelevens en, vanaf een zeker moment, de fijngevoeligheid om maar níet iedere keer opnieuw naar mijn vorderingen te informeren. De morele en praktische steun en de (taal)adviezen van Cor van Bree, Johan de Koning, Jaap de Jong en Peter Burger verdienen hier aparte vermelding. Ook Rudolf Valkhoff, die genereus aanbood om de samenvatting te vertalen, en Piet Hein Honig, die het overzicht van de hier gespeelde Ibsen-producties corrigeerde, horen in dit rijtje thuis.

En dan mijn vrouw en kinderen. Het heeft dus lang geduurd voordat dit proefschrift definitief af was. Van het gezinsleven heb ik al die jaren maar weinig gemist, al was het alleen maar omdat we tamelijk krap en gehorig behuisd zijn. Ik ben er in ieder geval blij om dat ik Threesje, Geerten en Anne-Lokke op deze plaats – en met hun instemming – niet hoeft te bedanken voor hun geduld en inschikkelijkheid, maar dat ik ze mag bedanken voor het vrolijke rumoer en het liefs van de afgelopen jaren.

Tot slot: wat tien jaar geleden gold, geldt nog steeds. Naar de geschiedenis van het Nederlands theater is maar weinig onderzoek gedaan. Of het nu over De Nederlandse Comedie gaat of over het gezelschap Bouber, over Cees Laseur of over Alida Tartaud-Klein, over theateraffiches, kostuums of over de kritiek in Nederland: het zijn allemaal onderwerpen waar nauwelijks over is gepubliceerd. Aan het werk!